

Kukova Špica (2417m) nad Peričnikom

STANKO KLINAR

Zares je samotna, a v svoji divji samoti očarljiva in bogata. Trume triglavske potnikov teko po cesti ob njenem vznožju, ali se le kratko časa ozirajo vanjo; pogled jim kmalu pritegne nase zastavni Stenar, njihove podjetne misli in želje se osvobodijo stranskih potov in se zlijejo v edinem velikem namenu potovanja — Triglavu; opuščena in pozabljena je orjaška predstraža izbranega cilja.

Prezrta ni bila, prav gotovo ne. Že s stolpa ljubljanskega gradu si je bistro oko zavzelo vršič Kukove špice, skozi okno železniškega voza med Lescami in Žirovnico se je zavzelo za njen ponosni, trmasto oddvojeni piramidasti stolp na skrajni desni, nekaj minut pred Mojstrano je nenadoma, strmo, z grozljivo bližino stopila predenj donebesna kupola. Ali izza nje so se brž odvile in jo prerasle širokopleče vrstnice. Še enkrat se je pojavila v zenitu našega občudovanja: pred Peričnikom belo obokano čelo vzhodne stene nad ogromnim prodiščem in od prvih rovtov vihrava špica rumeno-črnega južnega trikota; kasneje je njena podoba utonila v kopici veličastnejših prizorov in nehote smo zelo pogosto pozabili nanjo, ki nam je kot prvi čuvaj Triglavskega kraljestva odprla vrata vanj.

Nekaterim pa se je njena visoka postava zarezala globlje v spomin. Skromni, hvaležni peščici. A ta peščica je postala njen stalni gost, skoraj abonmajski, saj se oglašaja pozimi, pomladi, poleti in ko pade prvi sneg. Tako je Kukova špica, čeprav njena vpisna knjiga stežka našteje več kot deset obiskovalcev v enem letu, z vseh strani omrežena z ljubeznivim spominjanjem gornjskih doživetij. Arhaična nedotaknjenost in romantično mikavna borbenost vladata na njenih plamenečih grebenih in razih ter v demonskih stenah. Orjaški močič in vzdana kaseta sta edini sledi človeških rok. Ni steze in ne markacije. Ako se napotiš nanjo prvič in sam, občutiš vse tisto primerno spoštovanje, tista presenečenja in pralepoto, kot sta jih občutila davni pastir in divji lovec. Več kot to si človek dostikrat niti ne želi in včasih niti ni treba, da bi mu pot do vrha pomenila kaj več.

Dolga leta sem nosil v sebi strah pred neukročeno goro. Od severa skozi dolino Belega potoka je videti razbrzdano divja, proti Martuljku jo ščiti rdeči oklep severne in severozapadne stene. Vabljliva in prijazna se mi je zdela od vzhoda; od daleč je videti kot lepo obokan Kiklopov naslanjač. Kadar sem se mudil v hostah in senožetih na karavanški strani — nešteto sem bil v tem sončnem bregovju! — sem si jo ogledal s posebnim očesom. Vselej se je prva od Julijcev vzdignila iznad Mežaklje in presenetila s svojim pozdravom na kaki jasi ali razglednem rebu. Poigravala se je na visokem, razžarjenem obzorju kot lahkotna koketa, kopajoča se v mehkem zelenju pošumevajočih gozdov. Vendar nisem dosegel njenega vrha, dokler se nisem ustavil pod neizrazitimi Gulcami, ki sem jih bil dotlej prezrl. Potem je od vseh strani postala krotkejša, stene so se zožile in grebeni umirili.

Kugy je bil na Kukovi špici, žal pa je bolj cenil »velike probleme« in ji zato kot lahko pristopni gori ni posvetil kaj več ljubezni. Nikdar se ni nihče mučil z vprašanjem, kdo je bil prvi na vrhu. Iz romantične pradavnine je stopila gora v alpinistično zavest klasične generacije z vzponom Lassa in Plaichingerja po severovzhodnem grebenu in vzponom Komaca (Jožeta) in

Skrnatarica in Kukova špica iz Vrat v začetku junija 1957

Čermaka preko severne stene. Njena zgodovina je prehodila isto pot kot zgodovina vseh Vzhodnih Julijcev: iz rok planinsko nezavednih domačinov so jo osvojili tudi gorniki, za temi slovenski, na kraju pa so jo dedovali in obdržali bližnji domači alpinisti iz Mojstrane in Jesenic. Med obema vojnama so skalaši, zvesti maksimi, da tudi strmejša pota v slovenskih gorah pripadajo Slovincem, uspeli v značilnem jugovzhodnem in severozap. razu. Jug sam je bil na Kukovi špici, ali kje si je našel pot, nisem mogel nikdar prav ugotoviti. Pravi, da se je njegova skupina na pripravnem mestu spustila v skale, toda pripravnih mest je lahko več. Oba omenjena raza, ki sta tudi danes prav spoštljivi turi, sta pa preplezala Mirko Kajzelj in Herbert Drofenik.

Po zadnji vojni je na pol pozabljena gora doživela pravi prerod. Krušic je v severni steni izpeljal smer, ki so si jo drugi do zdaj, kolikor mi je znano, ogledali šele samo od spodaj. Mojstrančani s svoje strani so pohiteli, da odkrijejo in osvoje v gori tiste zaklade, ki so jih vse dotlej pustili počivati. Šuštarjev Matevž je po belih policah severne stene opravil samohodsko prečenje, se navduševal nad divjino in lepoto mrkih osojnih prepadov in se žalostil zaradi njihove zapuščenosti. O svojem uspehu in občutjih se je razpisal tudi v PV (leto X, str. 4). Brojan si je ogledal dotlej nedotaknjeni južni trikot. Začel je na sredi, v vrhnji polovici pa je obrnil močno v desno, tako da so nekateri hoteli oporekati nazivu »centralna smer«. Z njim sta plezala tedaj začetnika Delavec in Jenko. Delavec mi je kasneje pripovedoval, po kakšnem naključju je padel Brojanu v zanko.

Dobila sta se nekje na cesti proti Peričniku. Gustl je bil s svojimi načrti tedaj še bolj skromen in je počakal, da ga je Brojan vprašal, kam gre. »V Vrata? No, gremo pa skupaj!« »Pridemo do Šetinovega rovta«, pripoveduje Gustl, »začne pa kar na lepem zavijati v desno prek senožeti. »Hej!« pravim,

»tam se pa ne gre v Vrata!« »Gremo na Kukovo!« odvrne Brojan in se ne da pogovoriti. Sopihamo v strmino proti Gulcam, saj veš, kakšno je tam, da se s koleni v brado brcaš, in ko smo že mislili, da imamo večji del poti za sabo, približno tam, kjer se pride v isto višino z vznožjem južne stene, začne meni nič tebi nič spet zavijati na desno. »Hej, kaj pa tam? Tam ni poti na Kukovo!« »Gremo nekaj pogledat tjale!« odvrne Brojan. Mislim sem, da mora biti res nekaj posebnega pod steno, ko pa pridemo na mesto, ki si ga je izbral, začne vleči vrv iz nahrbtnika in pravi: »Gremo nekaj poskusit tamle gor«. Tako sem hočeš nočeš pomagal izpeljati prvenstven vzpon. Brojanu stena seveda ni delala preglavic, nama z Jenkom pa se je zdela za začetek kar malo pretrda.

Na Delavca in Jenka je vzpon napravil močan vtis in ker se je v AO o smeri precej govorilo, sta se odločila dva mlada »viharnika«, da vzpon ponovita in po možnosti »popravita« mnenje o njem. Resnici na ljubo bodi priznано, da sta se že na začetku grdo zaplezala, verujoč v premočrtno centralnost smeri. Struktura stene je namreč taka, da kaže razčlenjenost v malem in velikem, v resnici pa so to same male prevese, ki tvorijo sistem dveh velikih preves: spodnjega in zgornjega dela stene, ki ju loči široka »avtostrada«. Skladi so poševno viseči, narinjeni navzven in odlomljeni, tako da je od daleč videti vse lahko, od blizu pa se črn masiven monolit menjava z rdečo odurno skalo in prevesen odlom vrh sebe daje le navzven viseče stojišče. Tako sta mlada »korektorja« že brž nad vstopom rabila stopne zanke, a tudi na avtostradi nista krenila za Brojanom v desno, temveč krenila naravnost proti vršnemu trikotnikovemu kotu. Kdaj sta zaslutila, da nista v originalni smeri, ne vem, vendar pa sta v steni uspela bolje kakor pa prejšnja naveza in se nista nič blamirala, kot so jima nekateri hoteli očitati. Bila sta to Balohov Pavel in Sekloča Danilo. Slednji, ki je bil prej preplezal Čopov steber, je menda rekel, da se ne bi branil vstopiti še enkrat v steber, ta smer v Kukovi pa da ga ne bo videla več. A ne zato, ker bi po težavah prekašala ono, temveč zaradi prevelike krušljivosti. Pavel se je še vračal k vstopu, a je vselej skromno in varneje krenil po Brojanovih sledih. Leva smer je ostala nedotaknjena.

Tudi Brojanu leži južna stena močno na srcu in se je o njej nekoč oglasil v PV (leto X, str. 4). Eno epizodo iz svoje in njene zgodovine pa je vendarle zamolčal, čeravno jo je zabeležil v vpisni knjigi na vrhu. Tam pravi, da se je oglasil v goste pri Kukovi tega in tega dne, potem ko je krog tretje ure popoldne odšel iz Mojstrane in preplezal južno steno ter bil tri četrt na sedem na vrhu (med vršičem južne stene in pravim vrhom je še dobre pol ure rogljatega, ponekod izpostavljenega južnega grebena), z namenom, da sestopi po vzhodni steni na Kukove prode in se vrne čez Sleme in Vrtaško planino domov. Te gigantske dimenzije in liliputanski časek pomenijo zelo nenavaden poobedek po kosilu, ki si ga je bil zaslužil po dnevnem šihu. Bilo je menda takrat, ko je treniral za tuje Alpe. Kajpak vzpon ne spremeni svoje imanentne narave, če je ozadje tako ali drugačno, in ga velja preceniti s svetlih in temnih plati. Lepo je namreč občudovati in se navduševati nad nenavadnimi dejanji, akoravno so brojanovska tako po zahtevnosti kot po verjetnosti (priznam seveda, da ne bi šel staviti z Brojanom, da tega ne more narediti, kot so stavili švicarski vodniki s Hermanom Buhlom za nek greben v Centralnih Alpah in izgubili), ali mislim, da razen kratkega, močno osebnega zadoščenja ne prinašajo posebnega blagoslova. V omenjenem primeru Brojanu noben najmanjši kamenčič ni bil nov, ampak je bila vsa in edina težnja skoncentrirana v tem, kako v pičlem času opraviti divji vzpon. Estetsko in moralno ozadje tega ostajata dve odprti vprašanji.

Tak je v hitrih in, priznam, površnih potezah historiat Kukove špice. O njeni severni steni (ki ima v resnici več smeri, kot sem jih omenil) bo nemara pisal kdo drug, ki ji je posvetil več svojega gorniškega srca. O vzhodni steni težko, da bo kdo pisal; njena razmeroma lahko pristopnost in majhna višina ne moreta biti vir navdušujoče problematike. Le kot arhitektonski element v sklopu cele gore se more upreti tej skromni oceni.

Razveseljivo je in hvalevredno, da so se zlasti alpinisti iz Mojstrane zavedeli bogastva svoje najbližje sosedne. Bogata je v resnici. Pred leti je nek iskren domač fant, ki mu strmejša pota sicer niso posebno pri srcu, zapisal v vpisno knjigo: »Prišel sem na Kukovo špico, preden grem služiti vojaški rok, da se tukaj poslovim od Triglavskega kraljestva.« Ko se je vrnil, jo je spet obiskal. Prav gotovo ni šel tja iz udobja, ker je Kukova Mojstrani najbližja gora, ampak je nekaj našel v njej, nemara doživel.

Od oddaljenih gornikov so Kukovi špici najzvestejši Jeseničani, Ljubljancane pa je vse zastopal skoraj samo Marjan Prevec. Zadnjič se je vpisal na vrhu l. 1956, ko je preplezal dolgi, kočljivi greben med Možici in Kukovo. To je bil začetek tiste ture, o kateri se splošno misli, da je bila za Marjana usodna. (Verjetno je hotel v neprekinjenem vzponu preplezati vse grebene od Možicev do Škrlatice).

Tudi meni se je pripetilo, le da je bilo nenamerno, da je bila Kukova špica moja zadnja gora, preden sem odšel k vojakom. Bilo je prve dni junija, ko zlasti v grapah in žlebovih ter na višjih pobočjih ali širokih gredah leži še debel, mehek sneg. Zato in pa zaradi kamenja, ki se v tem času prav bogato vsiplje raz gore, ni kazalo iti kam daleč. Spet, kot že tolikokrat, mi je priskočila na pomoč Kukova špica. Z juga je kopna. Lepo vijugasta lovska steza pripelje vrh Goričice, skoraj prav do južne stene. Vendar tja nisem bil namenjen; pomladna slabost mi je tičala v kosteh. Izpod prevala Gulc, kjer se je začel nepretrgan mehak sneg, sem zavil na desno prek gruščnatih plati in travnih vesin k južnemu grebenu. Pod mano je lebdel živahen pomladni dan in se prešerno razlival iz Vrat in Radovne prek Savske doline do Storžiča in Kočne ter preko Stola in Belščice na široko Koroško. Čez čas se je oglasilo drobno žvenketanje pod grebenom. Bili so to samozavestno malomarno zavezani klini Pavla in Janeza, ki sta pravkar preplezala Prižnico v jugovzhodnem grebenu. Počakal sem ju in skupaj smo se podali na vrh. »Gustl nas je danes že prehitel,« sem rekel. »Gustl? Kje je šel pa gor? Ah, ta je pa bosa,« pravi Pavel, »midva bi ga morala videti.« »Po severovzhodnem grebenu, navsezgodaj. Srečal sem ga na lovski stezi. Skupaj sva malicala, ko sta vidva ravno lezla čez kuceljne pod Prižnico. Hotel me je pregovoriti na pivo k Peričniku, a mene je bolj vleklo, da vaju prestrežem na grebenu.« Ko smo malo pred vrhom zagledali v snegu globoko pod nami sled, ki je kakor lestvica držala naravnost na severovzhodni greben, je bila moja trditev sprejeta. Tako smo bili to nedeljo kar štirje iz Mojstrane na Kukovi špici. V knjigi smo se zapisali pod zaporednimi števkami: ena do štiri.

Tedaj sem že vedel, da se bom v kratkem poslovil za leto dni, le dneva sem še čakal. A tudi ta je prišel.

Bistro jutro je bilo razpeto nad Vrat, zastraženo vsenaokrog in tisočkrat prebodeno s krutimi špicami domačih gora. Luknja peč, Rjavina in Cmir so že dobili prvi rdeči nadah spočite zarje, bleščali so v prebujajočem se dnevu kot prešerni svatje zmagoslavja. Stali so tam kot vsak dan, ali neka ponosna radost jim je dahnila v trdo lice. Počasi je vsa ta široka družčina zatonila za črnimi gozdovi Mežaklje, vlak je tekkel dalje, film mojstranske fantastike se je odvil

preko Stenarja, Škrlatice do Kukove špice. Le-ta je bila poslednja in prav čakal sem jo. Bila se je pomladila z novim junijskim snegom. Njeno plemenito, visoko belo čelo je bilo brez madeža v pozlačenem ranem jutru. Kdo ve, kaj je razmišljalo. Skozi njegovo donebesno veličastvo je sijala neka milina, nek tajen opomin, nemara se je celo zganilo v bolečo brazdo. Toda ko bi bil tedaj na vrhu, ali bi razen steklenega jutranjega hladu in veličastja vzhajajočega novega dne občutil kaj več? Nemara je bilo zdaj bolje tako. Delček za delčkom, čisto na kraju, so tudi njega pogoltnile z vseh strani se stekajoče orjaške reke gozdov.

Dan je prav do kraja ohranil jutranjo bistrino in spočitost. Tako se je zgodilo, da sem s podeželja, preden je vlak zavil med savske bregove, poleg košate razsežnosti Triglava, Rjavine in Škrlatice videl tudi stolp Kukove špice, stapljajoč se s sinjino tonečega večera nad vzvalovljenim poključkim zelenjem. Ostala je tam, pokopana nekje v globokem zapadnem nebu, a pustila mi je vsa doživetja, ljubezen in spoštovanje, da sem jih vzel s seboj.

Med dvema dolinama

FRAN ROŠ

(SPOMINU AKAD. SLIKARJA FRANA TRATNIKA)

Sedeli smo na vrtu ljubljanske Operne kleti — bilo je to pred petindvajsetimi leti. Tedaj je prisedel Janko Kač, pisatelj, potem ko je veselo podal roko najprej Franu Tratniku, akademskemu slikarju:

»Lej ga, umetnika! Pozdrave ti prinašam iz Savinjske doline...«

»Hvala!« se je Tratnik namuznil izpod širokokrajnega črnega klobuka. »Ampak ti tvoji pozdravi so iz Spodnje doline, nikoli pa iz moje, iz Gornje...«

»To je nemara res tako, ljuba duša! Dve dolini sta, ker so vmes te nesrečne Dobrovlje, ampak Savinja je vendar samo ena...«

»Pa tudi Dreta je le ena...« se je branil Tratnik.

»To pa Savinja požre!« in je Kač naredil prvi požirek iz vrčka piva. Potem je pričel govoriti, kakor je pač le on znal: široko, z mnogimi podrobnostmi, z dovtipi vmes, duhovito in na glas, da so morale prisluhniti še sosednje mize. Smejali so se vsi, le mojster slikar ne, ta se je resno zagledal nekam predse, kakor da vse to teče mimo njega.

»Ali spet gruntaš kak aforizem, France?« se je vanj obregnil Kač, ko je bil povedal že to in ono iz svojih doživljajev v domači vasi ob Savinji in tam okrog, kjer so povsod ljudje videli v njem zdravnika za vse bolezni (sam pogled na očesno šarenico mu jih je odkrival) in kmetijskega strokovnjaka.

»Spomnil si me Dobrovelj,« je tiho odvrnil Tratnik in si popravil temno pentljo pod vratom. »Povedal vam bom, če hočete.« Prižgal si je cigareto, izpraznil čašo črnega vina, nato pa je rahlo, počasi pričel:

»Res je, da moja rodna vas Potok stoji ob Dreti. In res je, da se Dreta že kar tam pri Nazarjih izliva v Savinjo. Ampak kar poleg Potoka je ob Dreti tudi ponosni kraj Kokarje. In to Kokarje ima tudi nekaj zgodovine. Ne le, da je bilo nekoč znano po glinasti posodi, ki so jo tu žgali, ampak je za Kokarje vedel sam cesarski dunajski parlament. V tistih časih je v Kokarjih delal nadučitelj Radoslav Knaflič, droben mož, a silen govornik, sicer pa razgledan